ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 8 (2018)

8ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

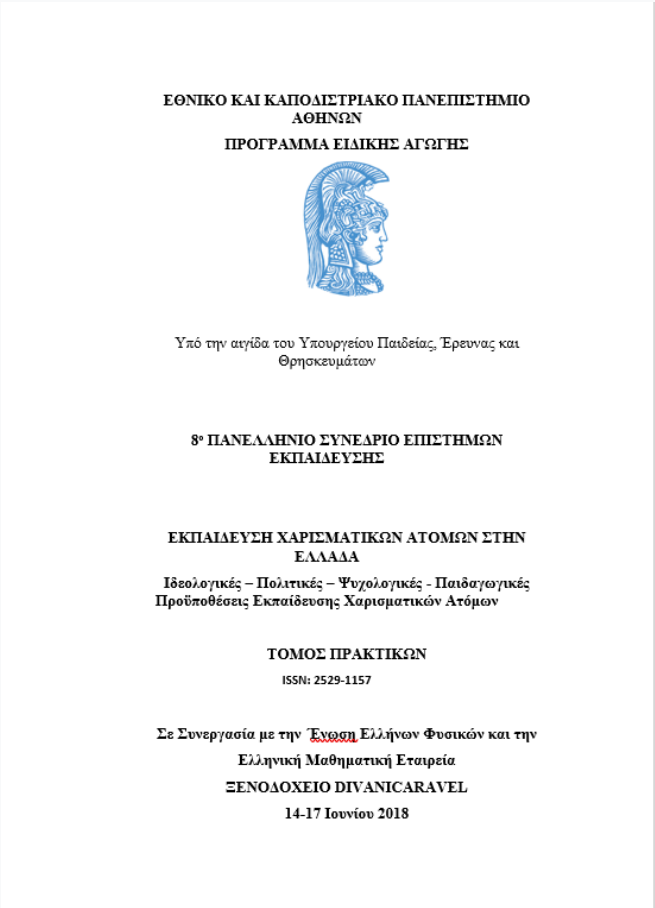

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

8ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ιδεολογικές – Πολιτικές – Ψυχολογικές - Παιδαγωγικές Προϋποθέσεις Εκπαίδευσης Χαρισματικών Ατόμων

ΤΟΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ

ISSN: 2529-1157

Σε Συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Φυσικών και την Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANICARAVEL

14-17 Ιουνίου 2018

Επιδράσεις από την εφαρμογή της διαθεματικότητας σε μαθητές με δυσκολίες μάθησης.

Αθανάσιος Μπούρας

doi: 10.12681/edusc.2722

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπούρας Α. (2020). Επιδράσεις από την εφαρμογή της διαθεματικότητας σε μαθητές με δυσκολίες μάθησης. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, *8*, 785–791. https://doi.org/10.12681/edusc.2722

Επιδράσεις από την εφαρμογή της διαθεματικότητας σε μαθητές με δυσκολίες μάθησης.

Αθανάσιος Μπούρας
Εκπαιδευτικός ΕΑΕ
Διδάκτορας Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών
Διευθυντής Ειδικού Δ.Σ. Ηρακλείου Αττικής
th.bouras@gmail.com

Περίληψη

Η μεταρρύθμιση των Προγραμμάτων Σπουδών συνδέεται άμεσα με αλλαγές στο περιεχόμενο της σχολικής γνώσης, τις διδακτικές μεθόδους και τις εκπαιδευτικές πρακτικές. Η προσπάθεια εκσυγχρονισμού της ελληνικής εκπαίδευσης κατά την περίοδο 2000-2006 συνδέθηκε με την εκπόνηση του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (Α.Π.Σ.) από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ως κρίσιμη διαθρωτική αλλαγή στο ευρύτερο μεταρρυθμιστικό πλαίσιο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης κατά την περίοδο θεωρείται η εισαγωγή της διαθεματικότητας και των σχεδίων εργασίας στο Πρόγραμμα Σπουδών. Η διερεύνηση των στάσεων των εκπαιδευτικών ως προς τις επιδράσεις της Διαθεματικότητας στις «ικανότητες» των μαθητών και τις «επαγγελματικές δεξιότητες» των εκπαιδευτικών αποτέλεσαν τον ερευνητικό μας σκοπό και διερευνήθηκαν με την επίδοση ερωτηματολογίου στάσεων. Το βασικό ερώτημα στο οποίο αναφερόμαστε στην παρούσα εργασία αφορά στις επιδράσεις που διαμορφώνονται από το νέο περιβάλλον μάθησης στη σχολική τάξη και ειδικότερα στο βαθμό διαφοροποίησης των επιδράσεων μεταξύ των μαθητών και ειδικότερα των μαθητών με δυσκολίες μάθησης. Από τη βιβλιογραφική επισκόπηση και τα ερευνητικά ευρήματα προκύπτει ότι η εφαρμογή της μεθόδου επιφέρει μαθησιακά οφέλη τόσο στο γνωστικό όσο και στον κοινωνικό τομέα ειδικότερα σε αυτή την κατηγορία των μαθητών. Συμπερασματικά αναφέρουμε ότι η αποτελεσματικότητα της μεθόδου project στην τάξη και πιο συγκεκριμένα σε μαθητές με ήπιες μαθησιακές δυσκολίες ενισχύει τα κίνητρα μάθησης και ενθαρρύνει την ενεργό τους συμμετοχή. Διαπιστώνεται επίσης ότι τα κίνητρα μάθησης ήταν αυξημένα όταν οι δραστηριότητες προσαρμόζονται στο γνωστικό επίπεδο των συγκεκριμένων μαθητών.

Λέξεις-Κλειδιά: Περιβάλλον μάθησης; Διαθεματικότητα; Σχέδια Εργασίας; δυσκολίες μάθησης.

Abstract

The curriculum reform is directly linked to changes in the content of school knowledge, teaching methods and educational practices. The effort to modernize Greek education during the period 2000-2006 was linked to the development of cross-thematic curriculum and the new Curriculums from the Pedagogical Institute.A central change of the Greek educational reform in the recent years has been the introduction of cross-thematic curriculum approach and students' projects at the compulsory level of education. The present paper, is a quantitative study, aimed at assessing teachers' attitudes regarding the aforementioned educational reforms, especially the cross-thematic curriculum approach and the use of students' projects. To this end, an attitudes' questionnaire was disseminated to a number of teachers.Our main question in this paper is about the effects of the new learning environment in the classroom and, in particular, on the degree of differentiation of the effects among students, especially on the students with learning disabilities. From the bibliographic review and the

research findings, it follows that the application of the method brings learning benefits in both the cognitive and the social field, especially to these students. We conclude that the effectiveness of the project method, and in particular students with mild learning difficulties, enhances learning motivation and encourages their active participation. It is also noted that learning motivations were increased when activities are adapted to the cognitive level of the particular students.

Keywords: learning environment; cross-curricular themes; teaching-learning projects; learning difficulties.

Η προβληματική της μελέτης

Η προσπάθεια για τον εκσυγχρονισμό της ελληνικής εκπαίδευσης κατά την περίοδο 2000-2006 συνδέθηκε άμεσα με τις αλλαγές στο περιεχόμενο της σχολικής γνώσης, τις διδακτικές μεθόδους, τις εκπαιδευτικές πρακτικές, την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου στο σχολείο. Συνδέθηκε επίσης με τις αλλαγές στο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον (παγκοσμιοποίηση, οικονομίες και κοινωνίες της γνώσης, τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνιών) οι οποίες ασκούν σημαντικές επιδράσεις στους σκοπούς της εκπαίδευσης, το περιεχόμενο του εκπαιδευτικού έργου, το επάγγελμα και το ρόλο των εκπαιδευτικών (Πασιάς, Φλουρής & Φωτεινός 2015). Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν οι αλλαγές στα Προγράμματα Σπουδών και πιο συγκεκριμένα η εκπόνηση κατά τη διετία 2001-2003 του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (Α.Π.Σ.). Με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα συνακόλουθα Α.Π.Σ. επιχειρήθηκε ο εκσυγχρονισμός του περιεχομένου σπουδών της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και τα Α.Π.Σ. διαφοροποιούνται από τα Προγράμματα Σπουδών του παρελθόντος καθώς α) καθιερώνουν τη διαθεματική προσέγγιση στη σχολική γνώση, επιλογή που είναι σύμφωνη με τις σύγχρονες επιστημολογικές, ψυχολογικές και διδακτικές θεωρίες, β) καθιερώνουν την εκπόνηση σχεδίων εργασίας (projects) στα πλαίσια όλων των μαθημάτων και γ) καθιερώνουν την ευέλικτη ζώνη που συμβάλλει στη σύνδεση της σχολικής γνώσης με τα βιώματα των μαθητών και τα προβλήματα της σύγχρονης ζωής (Αλαχιώτης, 2003). Η διαθεματικότητα και τα σχέδια εργασίας (projects) διαμόρφωσαν ένα νέο περιβάλλον μάθησης αλλά ταυτόχρονα δημιούργησαν και ποικίλα ερωτήματα όπως για παράδειγμα σε ποιο βαθμό και ως προς τι διαφοροποιείται το νέο περιβάλλον μάθησης από τα προηγούμενα και εάν οι επιδράσεις αυτές αφορούν όλους τους μαθητές της τάξης. Το ερώτημα στο οποίο θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε στην παρούσα εργασία αφορά στο είδος των επιδράσεων αυτών στους μαθητές με δυσκολίες στη μάθηση. Τα οφέλη της μεθόδου σε μαθητές με δυσκολίες μάθησης ερευνήθηκαν διεξοδικά, εκτός των άλλων, και από τους MacArthur, Ferretti & Okolo (2002) .Τα ερευνητικά τους αποτελέσματα έδειξαν ότι υπάρχουν μαθησιακά οφέλη τόσο στο γνωστικό όσο και στον κοινωνικό τομέα. Οι ερευνητές αυτοί θεωρούν ότι σημειώνεται βελτίωση στις κοινωνικές δεξιότητες, ενώ παράλληλα, διαπίστωσαν ότι τα κίνητρα μάθησης ήταν αυξημένα όταν οι δραστηριότητες προσαρμόζονται στο γνωστικό επίπεδο των συγκεκριμένων μαθητών.

Η διαθεματικότητα αποτελεί ένα αποτελεσματικό «εργαλείο» του σύγχρονου συνεργατικού σχολείου. Οι έρευνες υποστηρίζουν ότι η εργασία σε ομάδες βοηθάει τους μαθητές που αντιμετωπίζουν δυσκολίες τόσο στη συμμετοχή τους, καθώς ενθαρρύνει την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων, όσο και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων συλλογικής άμιλλας και επικοινωνίας (Johnson & Johnson,1992). Με το

Δ.Ε.Π.Π.Σ. αποδίδεται μεγάλη σημασία στη διαφορετικότητα των παιδιών, στην κοινωνική τάξη και στην εθνότητα και τονίζεται εμφατικά η αυτόνομη θέση του, καθώς και τα δικαιώματα του (ΥΠ.Ε.Π.Θ-ΠΙ,2003).Είναι μάλιστα κοινά παραδεκτό ότι τα Προγράμματα Σπουδών οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους την πολυμορφία του μαθητικού πληθυσμού, η οποία αφορά τόσο στα κοινωνικά και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά όσο και στις ατομικές διαφορές των μαθητών καθώς και στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους. Το λάθος του σχολείου σύμφωνα με τον Pinar (1975) είναι η μηχανιστική του στάση απέναντι στους μαθητές οι οποίοι διαθέτουν διαφορετικές προσωπικές εμπειρίες και βιώματα. Η ισότητα των ευκαιριών στην εκπαίδευση προϋποθέτει ευέλικτα εκπαιδευτικά συστήματα, τα οποία ανταποκρίνονται στις διαφορετικές και συχνά σύνθετες ανάγκες των μαθητών, και ιδιαίτερα των μαθητών με αναπηρία. Η σχολική τάξη αποτελεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο ο μαθητής έχει τη δυνατότητα για κοινωνική επαφή και αλληλεπίδραση με τους συνομηλίκους του και ένα μοναδικό κοινωνικό μικρο-σύστημα το οποίο αποτελείται από πρόσωπα με κοινά ενδιαφέροντα, σκοπούς και αξίες τα οποία αλληλοεξαρτώνται και αλληλοεπηρεάζονται (Πασσάκος,1980). Η συνεργασία στην ομάδα τονίζει σύμφωνα με τους Κουτσελίνη & Θεοφιλίδη (1998) την αυτοπεποίθηση του μαθητή, ενώ παράλληλα ενισχύει την κοινωνικοποίηση του και προετοιμάζει την ένταξη στην αυριανή κοινωνία. Το κοινωνικό και μαθησιακό πλαίσιο το οποίο διαμορφώνει η διαθεματικότητα στη σχολική τάξη μπορεί υπό προϋποθέσεις να εξασφαλίσει το αναγκαίο πλαίσιο αποδοχής, ψυχολογικής στήριξης, συλλογικής δράσης και δημοκρατικών διαδικασιών. Η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και δυνατοτήτων μάθησης για όλους τους μαθητές αποτελεί βασική αρχή της δημοκρατικής κοινωνίας σύμφωνα με τα επίσημα κείμενα της Ελληνικής Πολιτείας (ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι., 2003). Τα άτομα που αντιμετωπίζουν εμπόδια από τη φύση, την κοινωνία, τις εκάστοτε συνθήκες, όπως τα άτομα με αναπηρίες αλλά και τα άτομα με ιδιαίτερα ταλέντα και ικανότητες θα πρέπει να έχουν ίσες και κατάλληλες, κατά περίπτωση, ευκαιρίες πρόσβασης στη γνώση (ΦΕΚ 303 τ. Β΄ 13/3/2003 σ.3735).

Παραθέτω στη συνέχεια ένα μέρος από τα αποτελέσματα της έρευνας στο πλαίσιο της διδακτορικής μου διατριβής (Μπούρας,2017) η οποία βασίστηκε σε πρωτογενή δεδομένα, τα οποία συγκεντρώθηκαν με τη χρήση ερωτηματολογίου στάσεων σε δείγμα 665 εκπαιδευτικών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η έρευνα διεξήχθη κατά το χρονικό διάστημα από 8 Φεβρουαρίου έως 23 Μαρτίου 2016.

Η εφαρμογή της διαθεματικότητας και των σχεδίων εργασίας και η βελτίωση,ενίσχυση, ανάπτυξη των ικανοτήτων των μαθητών.

Ένα από τα ερωτήματα που τέθηκε στους εκπαιδευτικούς αφορούσε στο βαθμό βελτίωσης,ενίσχυσης και ανάπτυξης των ικανοτήτων των μαθητών από την εφαρμογή της διαθεματικότητας και των σχεδίων εργασίας. Οι ικανότητες των μαθητών αφορούν:

1.Στην ικανότητα γλωσσικού, μαθηματικού, επιστημονικού και τεχνολογικού εγγραμματισμού.

2. Την ικανότητα της κοινωνικής υπευθυνότητας και της ενεργού συμμετοχής στην κοινωνική ζωή.

3. Την ικανότητα χρήσης ποικίλων πηγών πληροφόρησης και επικοινωνίας .

4. Την ικανότητα να συνυπάρχει με τους άλλους και να συνεργάζεται με άλλα άτομα σε ομαδικές εργασίες χωρίς διακρίσεις.

5. Την ικανότητα κριτικής σκέψης, διερεύνησης και επεξεργασίας πληροφοριών, αξιών, στάσεων και αντιλήψεων σε σύγχρονα ζητήματα.

6. Την ικανότητα να μαθαίνει πώς να μαθαίνει.

7. Την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων μέσω ορθολογικών επιλογών στη λήψη αποφάσεων.
8. Την ικανότητα δημιουργικής επινόησης και προώθησης της καινοτομίας στην επίλυση προβλημάτων.
9. Την ενθάρρυνση της ένταξης και της συμμετοχής των «αδύνατων» / ασθενέστερων μαθητών στις ομαδικές δραστηριότητες.

Από τις εννέα παραπάνω ικανότητες αυτές που μας ενδιαφέρουν στην παρούσα εργασία είναι η 4η η οποία αφορά στην ικανότητα ενός μαθητή να συνυπάρχει με τους άλλους και να συνεργάζεται με άλλα άτομα σε ομαδικές εργασίες χωρίς διακρίσεις και η 9η η οποία αφορά στην ενθάρυνση της ένταξης και της συμμετοχής των «αδύνατων» / ασθενέστερων μαθητών στις ομαδικές δραστηριότητες.

Η επεξεργασία των δεδομένων από τις απαντήσεις των εκπαιδευτικών μας έδωσαν τα παρακάτω στοιχεία.

Ικανότητα να συνυπάρχει με τους άλλους και να συνεργάζεται με άλλα άτομα σε ομαδικές εργασίες χωρίς διακρίσεις.

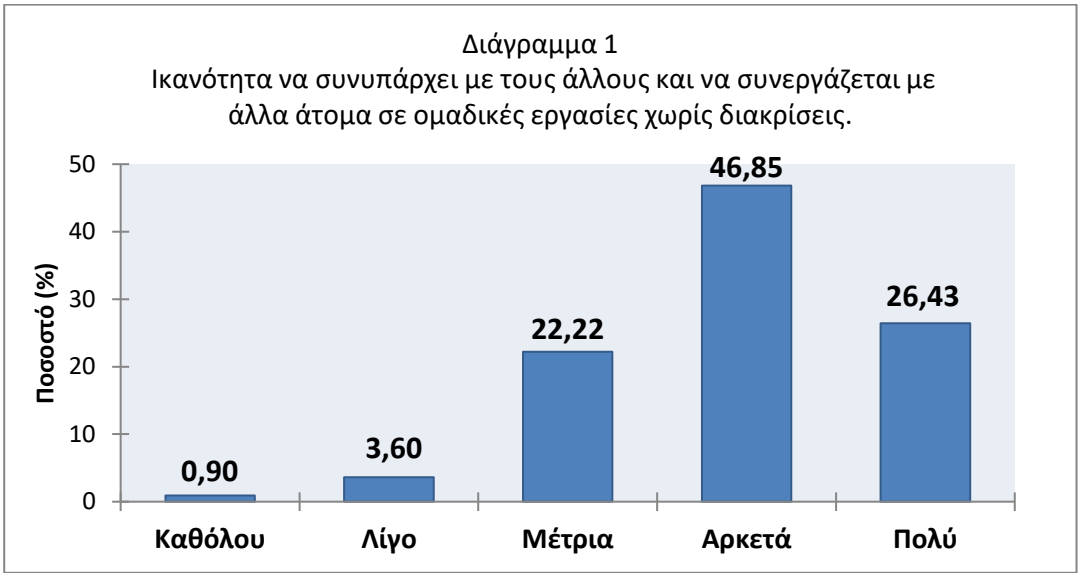

	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)	Αθροιστικό Ποσοστό (%)	Διαφορά από την Προσδοκώμενη Τιμή
Καθόλου	6	0,90	0,90	-64
Λίγο	24	3,60	4,50	-55
Μέτρια	148	22,22	26,73	7
Αρκετά	311	46,85	73,57	89
Πολύ	176	26,43	100,00	21
Σύνολο	665	100,00		
Μέση τιμή =	3,94	Τυπική Απόκλιση =		0,84
Τιμή Στατιστικής X^2=	233,20	β.ε.= 4	Τιμή *p*=	0,00

Παρατηρώντας το παραπάνω διάγραμμα, διαπιστώνουμε ότι σύμφωνα με το 46,85% των εκπαιδευτικών του δείγματος, η ανάπτυξη διαθεματικών σχεδίων εργασίας και η εφαρμογή διαθεματικών προγραμμάτων βελτίωσε *αρκετά* την ικανότητα συνύπαρξης και συνεργασίας μεταξύ των μαθητών. Εάν αθροίσουμε και το ποσοστό των εκπαιδευτικών οι οποίοι απάντησαν «Πολύ» τότε φτάνουμε σε ένα ποσοστό της τάξης

του 73,28% το οποίο θεωρείτε πολύ υψηλό και επιβεβαιώνει τα αποτελέσματα των προηγούμενων ερευνών.

Ενθάρρυνση της ένταξης και της συμμετοχής των «αδύνατων» / ασθενέστερων μαθητών στις ομαδικές δραστηριότητες.

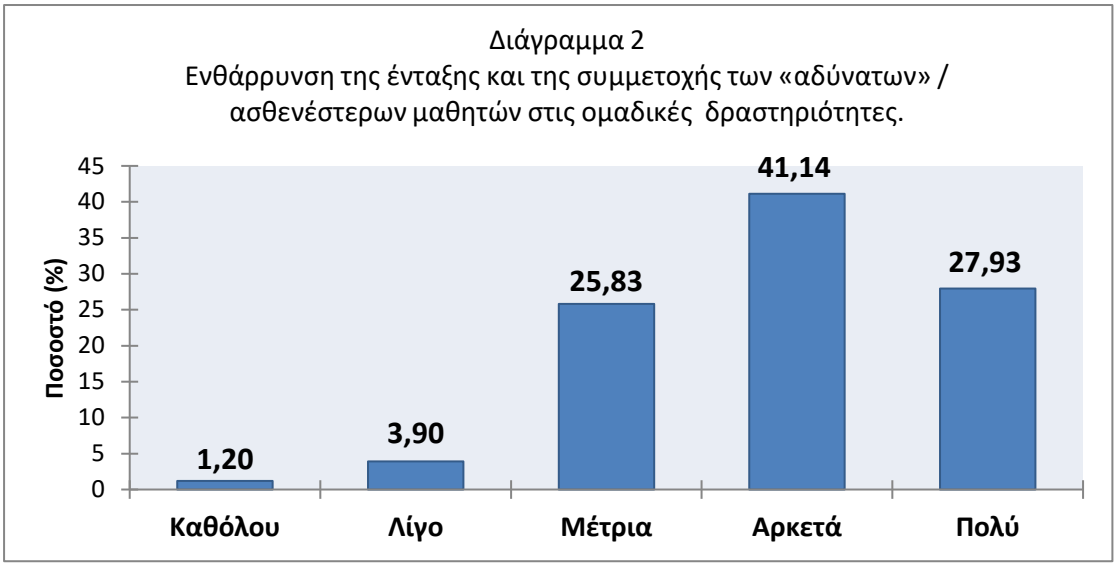

	Πλήθος (N)	Ποσοστό (%)	Αθροιστικό Ποσοστό(%)	Διαφορά από την Προσδοκώμενη Τιμή
Καθόλου	8	1,20	1,20	-63
Λίγο	26	3,90	5,11	-54
Μέτρια	172	25,83	30,93	19
Αρκετά	273	41,14	72,07	70
Πολύ	186	27,93	100,00	26
Σύνολο	665	100,00		
Μέση τιμή =	3,91	Τυπική Απόκλιση =		0,89
Τιμή Στατιστικής X^2=	192,51	β.ε.= 4	Τιμή p=	0,00

Όπως παρατηρούμε στο παραπάνω διάγραμμα , το 41,14% των εκπαιδευτικών του δείγματος θεωρεί ότι τα διαθεματικά σχέδια εργασίας και η εφαρμογή διαθεματικών προγραμμάτων συμβάλουν *αρκετά* στην ενθάρρυνση της ένταξης και της συμμετοχής των «αδύνατων» / ασθενέστερων μαθητών στις ομαδικές δραστηριότητες. Αθροίζοντας και το ποσοστό των εκπαιδευτικών οι οποίοι απάντησαν «Πολύ» έχουμε ένα μέγεθος ης τάξης του 69,07% το οποίο θεωρείται πολύ υψηλό επιβεβαιώνοντας τα ερευνητικά δεδομένα.

Συμπεράσματα.

Από τα παραπάνω δεδομένα συμπεραίνουμε ότι οι εκπαιδευτικοί θεωρούν την εφαρμογή της διαθεματικότητας ως παράγοντα ανάπτυξης της δεξιότητας- ικανότητας των μαθητών να «μαθαίνουν πως να συνυπάρχουν με τους άλλους», μέσα από τη συμμετοχή και τη συνεργασία σε ομάδες. Μέσω της διαθεματικότητας προωθούνται απώτερες επιδιώξεις της εκπαίδευσης όπως είναι η σχολική ένταξη όλων των μαθητών, ιδιαίτερα των μαθητών με αναπηρίες και των μαθητών οι οποίοι για λόγους κοινωνικής ή εθνικής προέλευσης προσέρχονται με περιορισμένες προοπτικές ένταξης στο σχολικό

και κοινωνικό σύστημα. Τα διαθεματικά προγράμματα προσφέρουν γνώση που είναι περισσότερο κατανοητή και προσπελάσιμη και προωθούν κοινωνικές δεξιότητες, στάσεις και διαδικασίες οι οποίες συντελούν στην κοινωνική ένταξη όλων των μαθητών (Beane, 1997). Προσφέρει με λίγα λόγια το πλαίσιο υλοποίησης των σύγχρονων διδακτικών προσεγγίσεων όπως η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και η διερευνητικής μάθηση (Erickson,1998).Ακολουθεί επίσης στρατηγικές οι οποίες εστιάζουν στα ενδιαφέροντα και τις προγενέστερες γνώσεις των μαθητών και διασυνδέει έννοιες και γεγονότα προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Έτσι οι μαθητές μπορούν να αφομοιώνουν και να εμπεδώνουν τη νέα γνώση αποτελεσματικότερα (Κουτσελίνη, 2001).Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν επίσης σημαντική τη συμβολή της διαθεματικότητας και των σχεδίων εργασίας στην ενθάρρυνση της ένταξης και της συμμετοχής των «αδύνατων»/ ασθενέστερων μαθητών στις ομαδικές δραστηριότητες. Η αποτελεσματικότητα της μεθόδου project στην τάξη και πιο συγκεκριμένα σε μαθητές με ήπιες μαθησιακές δυσκολίες ενισχύει τα κίνητρα μάθησης και ενθαρρύνει την ενεργό τους συμμετοχή.

Υπάρχει παρόλα αυτά, ένας ισχυρός επιστημονικός αντίλογος σύμφωνα με τον οποίο η συμμετοχή σε δραστηριότητες μέσω ενεργητικών και βιωματικών μεθόδων καθώς και η διευκόλυνση της κοινωνικής ένταξης όλων των μαθητών στο περιβάλλον του σχολείου δεν επιτυγχάνονται σε ικανοποιητικό βαθμό. Οι Day & Gu (2009) θεωρούν ως βασικό παράγοντα στη δυσλειτουργία αυτή την επαγγελματική κόπωση και την αντίσταση στις καινοτομίες, ιδιαίτερα των εκπαιδευτικών με πολλά χρόνια υπηρεσίας και στη δυσκολία μετάβασης των εκπαιδευτικών στο νέο τους ρόλο και στον τρόπο με το οποίο έχουν εκπαιδευτεί/επιμορφωθεί προκειμένου να διαχειριστούν το νέο μαθησιακό περιβάλλον που διαμορφώνει η διαθεματικότητα. Άλλες μελέτες αναφέρουν ότι οι εκπαιδευτικοί συμπεριφέρονται λιγότερο ενισχυτικά στους μαθητές με χαμηλές επιδόσεις και τους αφιερώνουν λιγότερο χρόνο. Πολλές φορές μάλιστα οι χαμηλές επιδόσεις των μαθητών συνδέονται από τους εκπαιδευτικούς με την παραβατική συμπεριφορά προκαλώντας τους συχνές επιπλήξεις (Brophy & Good, 1974). Άλλες έρευνες μάλιστα θεωρούν ότι η διαθεματικότητα ότι δημιουργεί αντιφάσεις διότι εφαρμόζεται επιλεκτικά, για μερικές μόνο ώρες την εβδομάδα σε σχολικά πλαίσια, όπου «*κυριαρχεί ο ανταγωνισμός και όπου προτεραιότητα αποτελεί η γνωστική ανάπτυξη των συμμετεχόντων μαθητών*» (Ευσταθίου, 2007). Άλλοι ερευνητές καταλήγουν στη διαπίστωση ότι για τη βελτίωση των κοινωνικών δεξιοτήτων και την αύξηση των κινήτρων μάθησης στους συγκεκριμένους μαθητές απαιτούνται προσαρμογές στο γνωστικό τους επίπεδο (Filippatou & Kaldi, 2010). Διαπιστώνουν, επίσης, ότι η διαθεματική προσέγγιση μέσω των σχεδίων εργασίας δεν είναι αποτελεσματική στους μαθητές με προβλήματα συμπεριφοράς, γιατί οι μαθητές αυτοί δεν είναι αυτόνομοι και δεν μπορούν να λειτουργήσουν ως μέλη μιας ομάδας (Λανάρη, 2003).

- **Βιβλιογραφικές αναφορές.**

- Αλαχιώτης, Σ. (2003). *Στοιχεία από τον Παιδαγωγικό σχεδιασμό του ΔΕΠΠΣ και των ΑΠΣ της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*, διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : http://www.pi-schools.gr/download/programs/depps/komvosDEPPS-APS.doc
- Beane, J. (1997). *Curriculum Integration.* New York: Teachers College.
- Brophy, J. & Good, T. (1974). *Teacher-student relationships: Causes and consequences*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Day, C., & Gu, Q. (2009). Veteran teachers: Commitment, resilience and quality retention.*Teachers and Teaching: theory and practice*,*15*(4), pp. 441-457.
- Erickson, H.L. (1998). *Concept- Based Curriculum and Instruction. Teaching beyond the facts.* California CA: Corwin Press, Thousand and Oaks.
- Ευσταθίου, Μ. (2007). Ανακοίνωση πορισμάτων 5ου πανελλήνιου επιστημονικού συνεδρίου ειδικής αγωγής. *Θέματα Ειδικής Αγωγής*, 39,185-203.
- Johnson, D., & Johnson, R (1992). Positive interdependence: Key to effective cooperation. In Hertz-Lazarowitz, R., & Miller, N. (Eds.). *Interaction in Cooperative Groups* ,pp. 174-199. Cambridge: Cambridge University Press.
- Κουτσελίνη, Μ. (2001). Η ανάπτυξη προγραμμάτων σε μικροεπίπεδο ως διαδικασία παιδαγωγικής αυτονόμησης του παιδιού. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 32, σσ. 26-37 Αθήνα: Ατραπός.
- Κουτσελίνη, Μ., & Θεοφιλίδης, Χ. (1998). *Διερεύνηση και διδασκαλία για μια αποτελεσματική διδασκαλία*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Λανάρη, Κ. (2003). Διαθεματική παιδαγωγική προσέγγιση και μαθητές με προβλήματα συμπεριφοράς: αντιλήψεις και στάσεις δασκάλων δημοτικής εκπαίδευσης. Πανελλήνιο Συνέδριο ΟΜΕΡ, Θεσσαλονίκη.
- Μπούρας,Α. (2017). *Επιδράσεις της Διαθεματικότητας στις «ικανότητες» των μαθητών και τις «επαγγελματικές δεξιότητες» των εκπαιδευτικών. Στάσεις των εκπαιδευτικών.* Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή. Ε.Κ.Π.Α., Φιλοσοφική Σχολή, Αθήνα.
- MacArthur, C.D., Ferretti, R.P., & Okolo, C.M. (2002).On defending controversial viewpoints: Debates of sixth-graders about the desirability of early 20th century American immigration. *Learning Disabilities Research & Practice*, 17, pp.160-172.
- Πασσάκος, Α. (1980). *Σύγχρονη επιστημονική έρευνα και μέθοδοι στην Ψυχολογία*.Ιωάννινα: Δωδώνη.
- Πασιάς, Γ., Φλουρής, Γ. & Φωτεινός, Δ. (2015). *Παιδαγωγική και εκπαίδευση*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Pinar, W. (1975). *Curriculum theorizing: The reconceptualists*. Berkeley, CA: Mc Cuthchan Press.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ.-Π.Ι.(2003). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.), ΦΕΚ 303 τ. Β΄ 13/3/2003.Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΠΙ.
- Filippatou, D. & Kaldi, S. (2010). The effectiveness of project-based learning on pupils with learning difficulties regarding academic performance, group work and motivation.*International Journal of Special Education*, *25*(1), 17-26. Retrieved from http://search.ebscohost.com/